

SAKSBEHANDLER
Øystein Hagland

VÅR REF.
22/01281-5

DERES REF.

VÅR DATO
25.11.2022

DERES DATO

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Se mottakerliste

Minnesmerket Cissi Klein-statuen, gnr./bnr. 403/244, Kulturminne-ID 294919 i Trondheim kommune - Vedtak om fredning

© Tore Bjørn Skjølsvik / Tone Ek / BONO.

Vi viser til fredningsforslag datert 24. april 2022. På bakgrunn av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 § 15 og § 19, freder Riksantikvaren minnesmerket Cissi Klein-statuen, gnr./bnr. 403/244, (kulturminne-ID 294919) i Trondheim kommune. Fredningen gjelder også Cissi Kleins gate og deler av parken på gnr./bnr. 403/244 i Trondheim kommune.

Omfanget av fredningen

Fredningen etter § 15 omfatter minnesmerket Cissi Klein-statuen.

Fredningen etter § 19 omfatter det nordøstre hjørnet av parken der minnesmerket står. Det omfatter den steinsatte plassen med steinlegging av smågatestein og skifer, benkeanordninger, beplantede bed og øvrig beplantning og trær som omslutter denne. På nordsiden av parken strekker området seg til fortauskanten mot veien. Mot øst er omfanget Cissi Kleins gate med fortau på begge sider av veien og er avgrenset av bebyggelsen. Området er avmerket på kartet nedenfor.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen er å bevare Cissi Klein-statuen som et kulturhistorisk viktig minnesmerke til minne om de norske jødiske barna og ungdommene som ble myrdet i Auschwitz i mars 1943. Formålet med fredningen er videre å sikre skulpturens utforming, utseende og materialbruk.

Formålet med fredningen av området rundt minnesmerket er å sikre virkningen i det nærliggende bymiljøet og sammenhengen med Cissi Kleins gate, skulpturens direkte

parkomgivelser og familien Kleins leilighet i 2. etasje på Museums plass 3, i dag Hans Hagerups gate 5.

Fredningen skal sikre at parkanleggets karakter i nordøstre del opprettholdes med den sirkulære formgivingen, Fredningen skal videre sikre at Cissi Kleins gate videreføres som overordnet struktur som gateløp i et fremtidig byutviklingsperspektiv.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

Kulturminne fredet etter kulturminneloven § 15

1. Det er ikke tillatt å endre, skade, rive eller flytte skulpturen eller deler av denne.
2. Det er ikke tillatt å skifte ut materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid ut over vanlig vedlikehold på skulpturen.
3. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med skulpturens egenart og på en måte som ikke reduserer de kunstneriske og kulturhistoriske verdiene.

Kulturminne fredet etter kulturminneloven § 19

4. Ut over vanlig skjøtsel og vedlikehold må det innenfor det fredete området ikke settes i verk tiltak eller bruksendringer som vesentlig endrer området karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av veier mot park, vesentlig endring av beplantning og steinbelegg, planering, utfylling og andre landskapsinngrep. Unntatt fra dette i parken er årlig beplantning i bed, skjøtsel og midlertidige installasjoner som ikke medfører fysisk eller visuell skade på statuen. Så lenge det ikke er i strid med fredningens formål, er vedlikehold og drift som nødvendig utskifting av kantstein, asfaltering, utskifting og nyetablering av rør i bakken i gate og fortau unntatt.
5. Det er ikke tillat å flytte eller fjerne benkene som står på hver side av statuen. Unntatt fra dette er midlertidig fjerning av benker for skjøtsel og vedlikehold

samt permanent utskifting av benker i større moderniseringstiltak i byparkene. Når benkene må skiftes ut skal forslag til ny type benk sendes til kulturminneforvaltningen for godkjenning.

Følger av fredningen

Lovhenvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete kulturminner og områder, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17, 18, 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold, skjøtsel og øvrige tiltak

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av skulpturen og vei, og skjøtsel av parken.

Ved valg av alle type tiltak som ikke krever dispensasjon skal det tas hensyn til at Cissi Klein-statuen og det fredete området rundt skal være og forbli et verdig minnested.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Minnesmerket blir gjennom fredning sikret gjennom kulturminneloven, men minnesmerket som kunstverk er samtidig ivaretatt gjennom åndsverksloven. Kunstnerens rettigheter til å bli navngitt og kunstnerens rett til å ikke å få verket sitt fremført på en krenkende måte, er ufravikelige etter åndsverkloven. Før behandling av dispensasjonsspørsmålet skal det innhentes tillatelse fra kunstnerne eller deres etterkommere for de tiltak som omsøkes.

Økonomisk tilskudd

Private eiere har anledning til å søke tilskudd. Vi viser til informasjon om tilskudd på våre nettsider. Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Cissi Klein-statuen er utført av Tone Ek og Tore Bjørn Skjølsvik til minne om våre jødiske barn og tenåringer som ble myrdet i Auschwitz i mars 1943. Statuen ble avduket 6. oktober 1997, på årsdagen for aksjonen mot jødene, den 6. oktober 1942. Statuen er plassert i nordøstre del av parken på Museums plass i Trondheim sentrum. Rundt minnesmerket står fire benker, to på hver side. Parken ble oppgradert til dagens utforming i 2010. Minnesmerket er plassert over gaten for Cissis hjem i 2 etasje i Hans Hagerups gate 5, en av gårdene som omkranser Museums plass.

For nærmere beskrivelse av kulturminnet vises det til vedlagt dokumentasjon.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket.

Minnesmerket Cissi Klein-statuen står som et symbol på skjebnen til mange jødiske barn og unge under andre verdenskrig. Den ventende jenta på benken er et bilde på en individuell skjebne, men samtidig en påminning om okkupasjonsmaktens og storsamfunnets behandling av jøder og om krigens grusomheter – som en tale til ettertiden. Som kulturminne representerer statuen derfor en svært høy grad av både symbolverdi og identitetsverdi. Ut over å være symbol for jødiske barns skjebner under andre verdenskrig, formidler minnesmerket også i en bredere forstand barn og unges skjebner i enhver krig.

Gjennom å avbilde den 13-årige Cissi Klein, formidles også hennes personhistorie. Denne står særlig sterk i stedlig sammenheng med bygården hun og familien bodde i, snublesteinene i fortauet foran bygården samt gaten som bærer navnet hennes. Statuen, i samspill med omgivelsene har derfor høy formidlingsverdi og pedagogisk verdi. Det gjør at den nordøstre delen av parken på Museums plass et sted for markeringer og samvær gjennom året. Den parkmessige utformingen som skulpturen er en del av er med på å forsterke disse sammenhengene. At skulpturen er flankert med to benker på hver side gjør av vi sitter *med* Cissi i parken. Dette grepet gir en interaksjon som er sjelden og som underbygger det såre i historien som formidles. At statuen er laget slik at føttene ikke når ned til bakken forsterker dette.

Med fredningen av minnesmerket Cissi Klein-statuen, sammen med andre kulturminner knyttet til jødisk liv og virke, blir vår felles og mangfoldige kulturhistorie synliggjort i større grad enn den har vært tidligere. Fredningen er viktig i nasjonal sammenheng, for å bidra til å rette opp skjevheten i representativiteten for de fredete kulturminnene i Norge. Et viktig aspekt i denne vurderingen er at den jødiske minoriteten selv har vektlagt Cissi Klein-statuen som et viktig

symbol og formidler av jødisk historie. Kulturminnet har slik en særlig betydning og verdi for en nasjonal minoritet.

Tilstand og økonomiske konsekvenser av fredning

Skulpturen er utført i støpt bronse, et materiale som står seg godt og som fører til lite behov for tiltak. Skulpturen er omfattet av en kommunal vedlikehold- og skjøtelsesplan for kunstnerisk utsmykning i Trondheim kommune. Blant annet behandles skulpturen med anti-graffitibehandling og det utføres vask hver 14. dag. På fredningstidspunktet er det ikke registrert skader på skulpturen.

Fredningen medfører ikke vesentlige økonomiske konsekvenser.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg, eller deler av dem, av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift 15. februar 2019 nr. 127 om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven § 2 (4).

Lokalisering og eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Minnesmerket Cissi Klein-statuen står i parken på Museums plass på Kalvskinnet i Trondheim. Adressen er Hans Hagerupsgate 7, gnr 403 bnr 244. Trondheim kommune er grunneier og eier av skulpturen.

Kulturmiljøet Kalvskinnet er et prioritert kulturmiljø i Trøndelag fylkeskommunes Regional plan for kulturmiljø 2022-2030, vedtatt 15.12.2021.

I kommuneplanens arealdel 2012-2024, K20110091 vedtatt 21.03.2013, er parken regulert til grønnstruktur og omfattet av hensynssone 11.1 *Midtbyhalvøya*.

Området omfattet av fredningen er regulert gjennom reguleringsplan r0118ap, Kalvskinnet, vedtatt 24. april 2008. Parken på Museums plass er regulert til offentlig friområde etter pbl. Alle arealer omfattet av reguleringsplanen er også regulert med spesialområde bevaring.

Forholdet til naturmangfoldloven

Når kulturminneforvaltningen fatter vedtak, skal det samtidig gjøres en vurdering av om dette har innvirkning på naturmangfoldet. Dette følger av lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Lovens §§ 8-12 legges til grunn for vurderingen, jf. § 7.

Det er gjort søk i Artsdatabankens *Artskart* og Miljødirektoratets *Naturbase* for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget. Søket gjaldt sårbare og truede arter.

Det er registrert sårbare eller truede arter i området som inngår i fredingen. Disse er:

- Kornkråke/ *Corvus frugilegus*, truet art. Registrering av enkeltobservasjon i juni 2009
- Stær/ *Sturnus vulgaris*, nær truet art. Registrering av enkeltobservasjon i november 2019
- Gråspurv/ *Passer domesticus*, nær truet art. Registrering av tre enkeltobservasjoner i februar 2014, april 2019 og november 2019.

Fylkeskommunen og Riksantikvaren vurderer at fredingen av minnesmerket Cissi Klein-statuen hverken vil komme i konflikt med naturverdier eller påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

Bakgrunn for fredningen

I forbindelse med Riksantikvarens satsing på kulturminner etter våre nasjonale minoriteter er et utvalg av jødiske kulturmiljøer i Norge valgt ut for fredning. Bakgrunnen for denne nasjonale satsingen var en kartlegging av fredete kulturminner i Norge i 2011, der det ble avdekket at svært få kulturminner knyttet til nasjonale minoriteter var representert på fredningslisten. Riksantikvarens fredningsstrategi har som målsetting å løfte frem og få økt kunnskap om våre nasjonale minoriteters kulturminner og frede et utvalg av disse. Minnesmerket Cissi Klein-statuen er et av flere kulturminner i Trondheim som er valgt ut for eventuell fredning.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Samarbeid med eiere, Jødisk museum og Det Jødiske Samfunn

I prosessen med utarbeidelse av fredningssaken har det vært viktig med bred medvirkning av både eier og relevante parter. Det har vært flere samarbeidsmøter og befaringer der diskusjonspunkter har vært omfang, formål og bestemmelser. Gjennom diskusjonene har omfang og formuleringer i vedtaket blitt justert.

Melding om oppstart

Melding om oppstart av fredning ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.1 meddelt eier, berørte parter og kommunen i brev av 14. mars 2022. Samtidig ble dette kunngjort i avisene Adresseavisen og Trønder-Avisa.

Det ble gitt en frist på 3 uker for å fremme merknader til fredningsvarselet. Det kom ingen merknader til melding om oppstart av fredning.

Høring og offentlig ettersyn

Fylkeskommunen utformet deretter fredningsforslag, og dette ble i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.2 sendt på høring til berørte parter 25.04.2022. Samtidig ble det kunngjort i avisene Adresseavisen og Trønder-Avisa og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget var lagt ut til offentlig ettersyn i Trondheim kommune.

Det ble gitt en frist på 6 uker fra kunngjøringsdagen til å komme med uttalelser.

Det kom inn ett høringssvar. Dette er gjengitt sammen med fylkeskommunens kommentarer.

Høringssvar fra Trondheim kommune 03.06.2022

Vi viser til brev av 25.4.2022 vedrørende minnesmerket Cissi Klein-statuen, gnr. 403 bnr. 244, forslag om fredning med hjemmel i lov om kulturminner §§15 og 19, jf. §22 – Høring.

Trondheim kommune, Eierskapsenheten ivaretar kommunens rolle som grunneier. Fredningsforslaget er forelagt interne fagenheter i Byutviklingsområdet for merknader. Disse følger vedlagt.

Trondheim kommune har følgende innspill/merknader til fredningsforslaget:

Fredningsbestemmelser, Kulturminne fredet etter kulturminneloven § 19

Side 3, pkt. 4, ny setning : Unntatt er også omdisponering av vegarealet i henhold til «Begrunnelse for fredningsvedtaket».

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket.

Side 5, 5. avsnitt står det som følger: "Parken brukes også til ulike minnesmarkeringer og arrangement relatert til jødisk kultur. Fredningsbestemmelsene er ikke til hinder for slik bruk."

Parken bør være åpen for arrangement som ikke direkte er relatert til jødisk kultur i tillegg." Vi foreslår derfor å slette "relatert til jødisk kultur" i dette avsnittet.

Tilstand og økonomiske konsekvenser av fredning

Side 5, siste setning: «Det vurderes». Foreslås slettet da det ikke er full setning.

Lokalisering og eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Side 6, 1. avsnitt står det som følger: "Minnesmerket Cissi Klein-statuen står i parken på Museums plass på Kalvskinnnet i Trondheim, rett bak Leütenhaven." Foreslår å slette "rett bak Leütenhaven" da dette ikke gir mening. Hvilke byrom og parker som er foran eller bak hverandre er upresist.

Øvrige merknader

Bilder må oppdateres, så bildene viser det som fredningsforslaget viser til. Det må være grønne omgivelser og om mulig beplantede bed på alle bilder. Bildene som vises i innsendte dokumentene blir litt "utdaterte" og viser ikke det som beskrives i dokumentene.

Flere ganger i dokumentene vises det til skulptur "inkludert sokkel". Slik vi ser det har ikke skulpturen en sokkel, men den står rett på brosteinsdekket, og "inkludert sokkel" kan slettes.

Vi ber om at ovennevnte innspill/merknader etterfølges.

Trøndelag fylkeskommunes kommentarer til merknadene:

Trøndelag fylkeskommune takker Trondheim kommune for ryddige og poengterte innspill.

I høringssvaret vises det til vedlagte merknader fra interne fagenheter i Byutviklingsområdet. Disse vedlagte merknadene er inkludert i kommunens brev og omfattes i sin helhet i den gjengitte teksten over. Vedleggene omtales derfor ikke ytterligere.

Alle merknader som omfatter dette vedtaksdokumentet er etterfulgt. I dokumentasjonsvedlegget er de fleste bilder tatt i årstidene vinter og vår erstattet med bilder tatt i juni.

I samarbeidsmøter med Trondheim kommune som grunneier har det vært viktig at det er en viss fleksibilitet i skjøtsel og forvaltning, og fremtidig oppgraderinger av parkelementer. Videre

at det skal være mulig å drive vedlikehold og oppgradering av veien med fortau og vann- og avløpssystemer i veiføringen. Fredningen skal ikke være til hinder for dette.

Parken brukes også til ulike minnesmarkeringer og arrangement. Fredningsbestemmelsene er ikke til hinder for slik bruk.

I nordøstre hjørne er det viktig at det opprettholdes et grønt belte av vegetasjon som en innramming av parken bak statuen og at det ikke etableres noe som bryter sammenhengen mellom parken og Museums plass 3. Den eksisterende sirkulære formgivningen, steinsettingen i belegget og beplantede bed er med på å skape en verdig ramme, som er viktig å videreføre. For Cissi Kleins gate er det viktig at selve gateløpet videreføres og i fremtidig utvikling av byen sikres en lesbarhet. Det er ikke avgjørende betydning at det er en bestemt type asfalt eller kantstein, veiens profil er heller ikke et element som er vurdert å ha oppsluttende verdi.

Behandling i bystyret, Trondheim kommune

I henhold til kulturminneloven § 22 nr. 3 skal forslag om fredning legges frem for kommunestyret (i Trondheim kommune bystyret) før vedtak om fredning fattes.

Fredningsforslaget og innkomne uttalelser ble oversendt kommunen i brev av 16.06.2022.

Saken ble behandlet i bystyret 25.08.2022, saksnummer PS 0156/22 og innstillingen under ble enstemmig vedtatt:

Bystyret støtter forslaget fra Trøndelag fylkeskommune om å frede minnesmerket Cissi Klein og omkringliggende del av del av parken på Museums plass og Cissi Kleins gate, gnr./bnr. 403/244.

Behandling i Trøndelag fylkeskommune, Hovedutvalg for kultur

Etter bystyrets behandling ble fredningsforslag også behandlet politisk i Trøndelag fylkeskommune. Saken ble behandlet i hovedutvalg for kultur sitt møte den 28. september 2022, saksnummer 43/22 og innstillingen under ble enstemmig vedtatt:

Hovedutvalg for kultur støtter forslaget om å frede minnesmerket Cissi Kleinstatuen, omliggende del av parken på Museums plass og Cissi Kleins gate.

Riksantikvarens behandling og vedtak

Etter politiske behandlinger ble fredningsforslaget oversendt til Riksantikvaren for sluttbehandling og vedtak.

Riksantikvaren takker eier, fylkeskommunen og interessenter for en god fredningsprosess og et godt opplyst forslag til fredning. Riksantikvaren har ikke gjort vesentlige endringer fra forslaget, med unntak av enkelte strukturelle endringer i vedtakets tekst.

Opplysning om klageadgang og tinglysning

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Klima- og miljødepartementet, jf. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5.

Vennlig hilsen

Hanna Geiran
riksantikvar

Turid Kolstadløkken
avdelingsdirektør

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg:

Kopi til: Fortidsminneforeningen - Den trønderske avdeling, Kongens gate 7, 7013 TRONDHEIM/ Jødisk Museum i Oslo, Calmeyersgate 15 B, 0183 OSLO/ Det Mosaiske Trossamfund, Bergstien 13, 0172 OSLO/ HL-senteret - Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, Postboks 1168 Blindern, 0318 OSLO/ Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/ Trøndelag fylkeskommune, Fylkets hus, Postboks 2560, 7735 STEINKJER/ Jødisk museum Trondheim

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Det Jødiske Samfunn i Trondheim		Arkitekt Christies gate 1B	7012 TRONDHEIM
Trondheim kommune		Postboks 2300 Torgarden	7004 TRONDHEIM